

Uluslararası Hukukun Etkinliği

Uluslararası hukuk söz konusu olduğunda günümüzde en çok karşılaşılan sorulardan biri, devletlerin uluslararası hukuku ihlal etmelerine rağmen neden her zaman etkili yaptırımlarla karşılaşmadığıdır.

Tuğçe GÜLPOLAT

İlk yayın: 16 Ekim 2026 · Güncelleme: 16 Ekim 2026 · 6 dk okuma

TEZ Uluslararası hukuk söz konusu olduğunda günümüzde en çok karşılaşılan sorulardan biri, devletlerin uluslararası hukuku ihlal etmelerine rağmen neden her zaman etkili yaptırımlarla karşılaşmadığıdır. Bu soru, uluslararası hukukun etkinliği meselesini gündeme getirmektedir. Uluslararası hukukun etkinliği, hukukun var olup olmadığı tartışmasından ziyade, mevcut kuralların uluslararası ilişkilerde ne ölçüde uygulandığı ve

ihlallerin hukuki sonuçlarının ne ölçüde hayata geçirilebildiğiyle ilgilidir. Dolayısıyla bir kuralın ihlal edilmesi, tek başına o kuralın veya uluslararası hukuk sisteminin işlevsiz olduğu anlamına gelmez. Asıl sorun, ihlalin tespit edilmesiyle hukuka uygun durumun yeniden tesis edilmesi arasında ortaya çıkan boşluktur.

Uluslararası hukuk neden diğer hukuk sistemlerinden farklı işler?

Ulusal hukuk sistemlerinde kanun koyucu, mahkemeler ve kararları uygulayan kamu gücü arasında belirli bir kurumsal yapı bulunur. Bir suç veya haksız fiil meydana geldiğinde ilgili hukuk kuralları uygulanır; gerekli yaptırımlar, devletin yargı ve icra organları aracılığıyla yerine getirilebilir. Uluslararası hukuk sistemi ise egemen ve hukuken eşit devletlerden oluşmaktadır. Devletlerin üzerinde, ulusal hukuk sistemlerindeki devlet otoritesine benzer biçimde genel ve merkezi bir yaptırım gücüne sahip üst otorite bulunmamaktadır. Uluslararası hukukun yapısı ve işleyişi, bu yönüyle ulusal hukuk sistemlerinden ayrılır.

Uluslararası hukukun kuralları, uluslararası antlaşmalardan, uluslararası teamül hukukundan ve hukukun genel ilkelerinden doğmaktadır. Ancak bu kuralların uygulanması ve ihlaller karşısında hukuki sonuçların hayata geçirilmesi, ulusal hukuk sistemlerindeki farklı mekanizmalar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Uluslararası yargı organlarının yetkisi çoğu durumda devletlerin rızasına bağlıdır. Ayrıca uluslararası hukukta hukuka aykırı bir eylemin tespit edilmesi, bu eylemin sona erdirilmesini veya ortaya çıkan zararın giderilmesini kendiliğinden sağlamamaktadır. Bu nedenle uluslararası hukukun etkinliği meselesi, yalnızca kuralların varlığıyla değil, bu kuralların uygulanmasını sağlayan mekanizmaların işleyişiyle de yakından ilişkilidir.

Bununla birlikte uluslararası hukukun işleyişi yalnızca ihlal ve yaptırım ilişkisi üzerinden değerlendirilmemelidir. Devletlerin diplomatik ilişkilerinde, uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmelerinde ve uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözmelerinde uluslararası hukuk kuralları belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla uluslararası hukukun etkinliği, yalnızca ihlaller karşısında değil, devletlerin hukuka uygun davranışlarında da kendisini göstermektedir.

Uluslararası hukukun uygulanmasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin rolü

Uluslararası hukukun etkinliđinin tartıřıldığı alanların bařında uluslararası barıř ve gvenliđin korunması gelmektedir. Birleřmiř Milletler řartı, devletlerin uluslararası iliřkilerinde kuvvet kullanmasını veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmasını kural olarak yasaklamaktadır. Bu yasađın ihlal edildiđi durumlarda ise Birleřmiř Milletler Gvenlik Konseyi, uluslararası barıř ve gvenliđin korunmasında bařlıca sorumluluđa sahip organdır.

Gvenlik Konseyi, Birleřmiř Milletler řartı'nın VII. Blm kapsamında bađlayıcı kararlar alabilmekte ve gerektiđinde yaptırım tedbirlerine bařvurabilmektedir. Bununla birlikte Konseyin karar alma mekanizması, uluslararası hukukun etkinliđini sınırlayan nemli sorunlardan birini oluřturmaktadır. Birleřmiř Milletler řartı'nın 27. maddesi uyarınca Konseyin esasa iliřkin kararlarının alınabilmesi iin daimi yelerin olumsuz oy kullanmaması gerekmektedir. Dolayısıyla daimi yelerden birinin veto yetkisini kullanması, uluslararası hukukun ihlal edildiđi bir durumda dahi Konseyin harekete gemesini engelleyebilmektedir.

Gncel bir rnek: Gazze

Uluslararası hukukun uygulanmasında karřılařılan glklerin en nemli gncel rneklerinden biri Gazze'de yařananlardır. İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonları, sivillerin korunması ve uluslararası insancıl hukuka uyulması bakımından ciddi tartıřmalara yol amıřtır. Gney Afrika'nın Soykırım Szleřmesi'ne dayanarak yaptığı bařvuru zerine Uluslararası Adalet Divanı, 2024 yılında  geici tedbir kararı vermiřtir. Bu kararlarda sivillerin korunması, insani yardımların ulařtırılması ve Refah'taki askeri operasyonların belirli kořullarda durdurulması ynnde tedbirler ngrlmřtr. Ancak bađlayıcı nitelikteki bu kararların uygulanmasında ciddi sorunlar yařanmıřtır. Gney Afrika, Ađustos 2026'da Divana sunduđu dosyada İsrail'in kararlara uymadıđını ileri srmř, davanın esasına iliřkin nihai karar ise henz verilmemiřtir.

Benzer sorunlar uluslararası ceza yargısı bakımından da grlmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Kasım 2024'te Netanyahu ve Gallant hakkında savař suları ve insanlıđa karřı sular iřlendiđine iliřkin makul gerekeler bulunduđunu deđerlendirerek tutuklama kararları ıkar mıř, ancak bu kararlar henz infaz edilmemiřtir.

Gazze'deki geliřmeler, Gvenlik Konseyinin karar alma mekanizmasındaki sınırlılıkları da ortaya koymaktadır. Nitekim Amerika Birleřik Devletleri'nin 2024 ve 2025 yıllarında Gazze'de ateřkes sađlanması ynelik karar tasarılarını veto etmesi, Konseyin

uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla ortak bir tutum benimsemesini engellemiştir. Böylece uluslararası hukukun uygulanmasında karşılaşılan sorunların yalnızca yargı kararlarının icrasından değil, uluslararası karar alma süreçlerindeki siyasi engellerden de kaynaklandığı görülmektedir.

Gazze örneği, uluslararası hukuk kurallarının ve bağlayıcı yargı kararlarının varlığının, bunların etkili biçimde uygulanmasını her zaman sağlayamadığını göstermektedir.

Dolayısıyla temel sorun, yalnızca hukuki yükümlülüklerin belirlenmesi değil, ihlaller karşısında uluslararası mekanizmaların etkili biçimde işletilebilmesidir.

Uluslararası hukukun etkinliği nasıl artırılabilir?

Uluslararası hukukun etkinliğinin artırılması, yalnızca yeni kurallar oluşturulmasına değil, mevcut kuralların tutarlı biçimde uygulanmasına da bağlıdır. Devletlerin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi, uluslararası yargı kararlarına uyması ve ihlaller karşısında benzer hukuki ölçütlerin uygulanması, uluslararası hukuk düzenine duyulan güvenin güçlenmesini sağlayabilir.

Bu kapsamda Güvenlik Konseyinin karar alma mekanizması da önem taşımaktadır. Özellikle ağır uluslararası hukuk ihlalleri karşısında veto yetkisinin kullanımının sınırlandırılmasına veya gönüllü olarak kısıtlanmasına yönelik girişimler, Konseyin hareketsiz kaldığı durumların azaltılmasına katkı sunabilir. Bununla birlikte uluslararası hukukun etkinliğini yalnızca Güvenlik Konseyinin işleyişine bağlamak da doğru değildir.

Bunun yanında uluslararası sorumluluk hukuku, uluslararası hukuka aykırı fiillerin sonuçlarının belirlenmesi bakımından ayrı bir hukuki çerçeve sunmaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan 'Devletlerin Uluslararası Hukuka Aykırı Fiillerinden Dolayı Sorumluluğuna İlişkin Maddeler' belirli koşullarda doğrudan zarar görmeyen devletlerin de sorumluluğu ileri sürebilmesine ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bu tür mekanizmalar, uluslararası hukuk ihlallerinin yalnızca Güvenlik Konseyinin alacağı tedbirler üzerinden değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Diğer yandan uluslararası hukukun etkinliğinin artırılması, yalnızca ihlaller karşısında zorlayıcı yaptırımların uygulanmasına bağlı değildir. Uluslararası hukuk kurallarının devletlerin davranışlarını yönlendirmesi, hukuka aykırı eylemlerin önlenmesine katkıda bulunması ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini sağlaması da bu bakımdan

önem taşımaktadır. Bu nedenle uluslararası hukukun etkinliğini artırmaya yönelik çabalar, ihlallerin hukuki sonuçlarının hayata geçirilmesini sağlayan mekanizmaların güçlendirilmesiyle sınırlı kalmamalı; devletlerin uluslararası yükümlülüklerine uyumunu teşvik eden ve uyuşmazlıkların ihlale dönüşmeden çözülmesine imkan tanıyan mekanizmaların geliştirilmesini de kapsamalıdır.

Sonuç

Uluslararası hukukun etkinliği meselesi, uluslararası hukuk kurallarının ihlal edilip edilmediği sorusundan daha kapsamlıdır. Nitekim devletlerin uluslararası hukuku ihlal etmesi, hukuk sisteminin bütünüyle işlevsiz olduğunu göstermemektedir. Bununla birlikte ihlallerin önlenememesi, bağlayıcı yargı kararlarının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve Güvenlik Konseyinin siyasi nedenlerle hareketsiz kalabilmesi, uluslararası hukukun etkinliğini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır.

Bu nedenle uluslararası hukukun etkinliğini değerlendirirken yalnızca ihlallere ve yaptırımlara odaklanmak yeterli değildir. Devletlerin uluslararası hukuk kurallarına uyma düzeyi, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülebilmesi ve ihlallerden doğan hukuki sonuçların uygulanabilmesi birlikte ele alınmalıdır. Uluslararası hukukun etkinliğinin güçlendirilmesi de bu unsurlar arasında tutarlı bir işleyişin sağlanmasına bağlıdır.

1. ^

Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, g. Engin Şimşek (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018), 4.

2. ^

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, 26 Haziran 1945, 33 UNTS 993, madde 38(1)(a)-(c).

3. ^

Birleşmiş Milletler Şartı, 26 Haziran 1945, 1 UNTS XVI, madde 2(4)

4. ^

Birleşmiş Milletler Şartı, madde 27.

5. ^

Hakkı Hakan Erkiner “ ‘Uluslararası Hukukun Etkinliđi Meselesi’ Hakkında Bir Deđerlendirme,” Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi 12,2 (2024): 1049

6. ^

Uluslararası Adalet Divanı, Gazze Şeridi’nde Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin Uygulanması (Güney Afrika/İsrail), Geçici Tedbir Kararları, 26 Ocak, 28 Mart ve 24 Mayıs 2024.

7. ^

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, A/RES/56/83, 12 Aralık 2001, ek, madde 48.

Görüşler yazarına aittir.

Tuğçe GÜLPOLAT

Atıf

GÜLPOLAT, Tuğçe. “Uluslararası Hukukun Etkinliđi.” Us Strateji, 16 Ekim 2026.
<http://www.stratejikus.com/yazi/uluslararasi-hukukun-etkinligi>